

KIRJA-ARVIO

VOITTOA TAVOITTELEMATTA, KOLMANNELLA SEKTORILLA

Voitto Helander (1998). *Kolmas sektori: Käsitteistöä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Saarijärvi, Gaudeamus. 155 s.

Keskustelunaiheet ja niiden painotukset vaihtuvat. Viime aikoina on paljon keskusteltu aiheesta »kolmas sektori». Se on kiinnostanut sekä hyvinvointivaltion supistajia että pelastajia. Edellisille kolmas sektori on supistamisen tervetullut välikappale. Jälkimmäiselle se on pelastusrenkas, jolla hyvinvoinnin vaalintaa voidaan jatkaa.

Meille muille kolmas sektori on vielä muuta. Se kuuluu käsitteisiin, joille sisältö antamalla voi kenties entistä paremmin tutkia organisaatioita ja instituutioita laajemmasta näkökulmasta kuin kiinnittäen huomio vain joko yrityksiin tai perinteiseen julkiseen hallintoon. »Kolmas sektori» kuuluu siten käsitteisiin, jotka kenties auttavat meitä sulkemaan tietojemme aukkoja.

Helander tarkastelee kohdettaan kolmijakoa noudattaen. Teoksensa I osassa hän etsii vastausta kysymykseen, mitä kolmas sektori on: miksi aihe on ajankohtainen, kuinka monta sektoria ja miten on perusteltua erottaa ja mitä nimityksiä sektoreista voitaisiin käyttää. II osassa kirjoittaja kysyy, millainen kolmas sektori on: millaista on sitä koskeva sääntely ja mitä sektorista voidaan sanoa kvantitatiivisesta näkökulmasta. III osa kohdistuu kolmatta sektoria koskeviin tulkintoihin ja tutkimuksiin: mitä ovat eri tieteenalojen näkökulmat kohteeseen, mitä teoreettisia selitysmalleja on tarjolla ja mitä kolmannesta sektorista voidaan sanoa demokratian näkökulmasta. Jos minun pitäisi valita teoksesta suosikkiosani, en valitsisi osaa II vaan jomman kumman kahdesta muusta osasta. Niistä kumpaakin pidän varsin antoisana.

Helander toteaa teoksensa I osassa, että »kolmatta sektoria» tarkasteltaessa puhutaan suhteellisen

harvoin siitä, mitä ovat »ensimmäinen» ja »toinen» sektori. Edellinen viitanee puhtaaseen yrityssektoriin, jälkimmäinen puhtaimpaan julkiseen sektoriin. Helanderin mukaan on toisinaan erotettu »neljäs»kin sektori». Se koostuisi instituotitunutta kolmatta sektoria diffuusimista verkostoista yksilöitä, kotitalouksia ja muita heikosti kehkeytyneitä toimijoita. Eräissä luokitteluisa kolmas sektori on esiintynyt nimellä »kansalaisyhteiskunta». Silloin neljännestä sektorista on käytetty nimeä »yhteisöt».

Helanderin teos poistaa lukijastaan alustavaa huolestusta, jota tämä on saattanut tuntea. Hän ei ehkä ole voinut selvästi mieltää, mitä tuo vaikeasti mielletty kohde on. Kirjoittaja tuo selvästi ja ansiokkaasti esiin kolmannen sektorin rajaamisen ongelmat, vaihtoehtoisista perspektiiveistä aiheutuvat erilaiset vastaukset rajaamisen kysymyksiin sekä rajatapausten luokittelun pulmat. Kirjoittajaa ja hänen teostaan voitaisiin kritiikoida – ellei hän toisi selvästi esiin sen, että kohdealueen tutkimusta luonnehtii merkittävältä osalta esitieteellinen, tyypologisoiva vaihe.

Julkilausumattomasti Helanderin teoksesta käyvät esiin tutkijanhuomion aukot, joita kolmatta sektoria koskeva tutkimus ei vielä täytä. Kysymys on ensinnäkin »ensimmäisen» ja »toisen» sektorin sellaisista sekamuodoista, joissa liiketalous ja julkinen hallinto de jure tai ainakin de facto limittyvät. Vaikka valtion ja kuntien yhtiöt ja liikelaitoksetkin ovat yksityistyneet vauhdilla viime vuosina, kumpiakin on syntynyt lisää. Vieläkin keskeisempää on liiketalouden riemukulku julkisella sektorilla. Nykyisin on vaikea tietää, onko yliopistolaitos 1. sektoria eli yliopiston rahoittaja-asiakkaita palveleva konsulttitoimisto, 2. sektoria eli oikeusturvaa asiakkailleen ja alemmille jäsenilleen tuottava byrokraatia vaiko 3. sektoria monimutkaisena verkostojen verkostona sisäisten ja ulkoisten sidosryhmiensä välillä.

Toiseksi on 3. sektoria koskevan tutkimuksen aukoissa kysymys ratkaisuista, joissa »ensimmäisen» ja »kolmannen» ja »toisen» ja »kolmannen» sektorin piirteitä eri tavoin

yhdistettäisiin. Edellisestä esimerkiksi voisivat soveltua Helanderille osin anomaloiksi jäävät säätiöt ja osin osuuskunnat. Niistä jälkimmäistä Kunnallissalan kehittämistä-eräässä tuoreehkossa julkaisussa on pohdittu myös kunnallisen toiminnan mahdollisena organisaatiomuotona. Jälkimmäisestä ovat esimerkkejä julkisoikeudelliset säätiöt ja yhdistykset, joita ainakin Ruotsissa on käytetty lievän yksityistämisen välineinä.

Helanderin teoksen osan II perusteella kolmannen sektorin tutkimus näyttää olevan kiinnostavassa kehitysvaiheessa. Sitä ei ole vielä täydelleen koskenut yleisessä valtio-opissa ja sellaisissa »erityisissä valtio-opeissa» kuin hallintotieteissä jo monet vuosikymmenet jatkunut irtautuminen juridisista käsitteistä. Jos jollekin yhteisölle on annettu julkinen verotusoikeus, pakkojäsenyyden puuttumisesta huolimatta moni valtio-oppinut saattaa juristikollegaansa luottaen luokitella tuollaisen yhteisön julkiseen sektoriin. Samoin hän saattaa tehdä, jos yhteisön toiminnan areena on puhtaasti julkisesti konstituoitunut. Edelleen, valtio-oppineen luokitusratkaisu saattaa olla sama, jos yhteisön toiminnalla on nimenomainen julkisoikeudellinen säädösperusta. Esimerkkiorganisaatioita kussakin kolmessa tapauksessa ovat kansankirkot seurakuntineen, poliittiset puolueet sekä julkisoikeudellisen sääntelyperustan omaavat yhdistykset.

En väitä, että on kirjoittajan vika, vaan saattaa johtua tutkimusalueen omasta itseymmärryksestä, ettei teoksesta käy oikein ilmi varsinaista teoriaa, jolla »kolmatta sektoria» tutkittaisiin. Jotkut esitetyistä teoriavirikkeistä ovat toki toisia sosiologisempia, valtio-opillisempia tai kansantaloustieteellisempiä. Silti teoriat eivät suoraan ilmene toistensa vaihtoehtoina tieteenfilosofisesti, teoreettisesti tai metodisesti. Saattaa olla, että kolmannen sektorin tutkimus hyötyisi syventymisestä juuri tuollaisiin vaihtoehtoihin.

Helanderin itselleen soveltuvina pitämät teoria- tai pikemminkin tieteenalavaihtoehdot tulevat teoksessa painotetusti esiin. Hän mieli tutkia kolmatta sektoria muun muas-

sa demokratian kysymyksiä painottaen. Tämä onkin valtio-opissa mitä legitiimein vaihtoehto. Päädyin itse ajatuskokeena pohtimaan poliittisen taloustieteen näkökulmasta, missä määrin erilaista tutkimusta olisi tuloksena, jos lähtökohdaksi valittaisiin tuo vaihtoehtoinen perspektiivi. Toinen vaihtoehto, jota en sen sijaan pohtinut sen enempää kuin Helanderkaan on niin tehnyt, olisi tarkastella kolmatta sektoria vaikkapa »paloslaisen» politisoinnin ja poliitikoinnin perspektiivistä.

Poliittisen taloustieteen virikkeiden soveltaminen saattaa sulkea varomattoman tutkijan rationaalisen valinnan viitekehysten, myös »rat choiceksi» kutsutun, ahtaaseen rautahäkkiin. Virikkeiden varova soveltaminen saattaisi sen sijaan edistää valtio-opillisen kolmannen sektorin

tutkimuksen vapautumista sen juridisista kahleista. »Kolmannen sektorin» tutkimuksen asemasta tuollaisesta tutkimuksesta olisi parempi käyttää nimitystä »voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden» tutkimus. Tuo nimeke esiintyy tunnukseksi myös laajassa Johns Hopkins -yliopistosta käsin johdetussa hankkeessa, johon Helanderin omat hankkeet osin liittyvät.

»Nomen est omen»; tutkimusalan nimenvaihtaminen naukaa joka tapauksessa kiinni joitakin perusratkaisuja näkökulmaa jäsenettäessä. »Kolmannen sektorin» tutkija analysoi samaakin organisaatiota kenties eri tavoin kuin »voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden» tutkija. Kumpikin tutkinee myös sellaisia organisaatiota, joihin hänen kollegansa huomio ei osu.

Helanderin hankkeet eivät ole ainoa maassamme menossa oleva vakava tutkimusponnistus kolmannen sektorin kysymysten ympärillä. Kohdealue on kiinnostuksen kohteena sosiaali- ja terveysalan tutkimuksessa. Valtio-opin omasta piiristä voidaan mainita *Juha Heikkalan* Tampereen yliopistossa 30.12.1998 tarkastettu väitöskirja urheilun kolmannen sektorin aihepiiristä, *Ajolahti turvattomiin kotipesiin*.

Tekijä ilmoittaa teoksessaan selvästi, että se on vasta ensi askel aihepiirin ottamiseksi haltuun tutkimalla suomalaisia olosuhteita. Jatkoa varmasti seuraa, sekä »kolmannen sektorin» että »voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden» tutkimuksena.

Pertti Ahonen